

УДК 341.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.41>

АПЕЛЯЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ AD HOC ТРИБУНАЛІВ ТА МКС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Станко А.П.,

здобувач вищої освіти

ступеня доктора філософії з міжнародного права,

Міжнародного гуманітарного університету

ORCID: 0009-0006-7187-724X

Станко А.П. Апеляційні механізми ad hoc трибуналів та МКС: порівняльний аналіз.

Стаття присвячена порівняльному аналізу апеляційних механізмів трибуналів ad hoc (Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди) та Міжнародного кримінального суду.

Розглянуто еволюцію апеляційного провадження, підстави оскарження, обсяг перегляду (de novo в ad hoc трибуналах versus обмежений перегляд помилок у МКС), процедурні особливості та їх вплив на ефективність міжнародного кримінального правосуддя. Особлива увага приділена ролі апеляції в забезпеченні справедливого суду, презумпції невинуватості та комплементарності.

Підкреслено актуальність теми в контексті сучасних конфліктів, зокрема розслідувань МКС щодо злочинів, пов'язаних з агресією Російської Федерації проти України. Проаналізовано практику ключових справ (Tadić, Akayesu, Lubanga, Bemba, Al-Senussi, Katanga, Ngudjolo Chui), що ілюструють спільні риси (незалежність палат, право на оскарження) та відмінності механізмів. Досвід ad hoc трибуналів суттєво вплинув на формування норм Римського статуту, сприяючи уніфікації юриспруденції та подоланню безкарності.

Порівняльний аналіз свідчить про еволюційний розвиток апеляційного провадження: від реактивних і широких механізмів тимчасових трибуналів, орієнтованих на конкретні конфлікти, до обмежених, але більш ефективних і універсальних процедур постійного суду. Досвід ad hoc трибуналів суттєво вплинув на формування норм Римського статуту, зокрема в частині стандартів справедливого суду, захисту прав обвинувачених і жертв та уніфікації юриспруденції.

Результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення апеляційного провадження в МКС шляхом впровадження проміжних апеляцій щодо фактичних питань, використання цифрових технологій для аналізу доказів, розширення прав жертв та створення гібридних моделей.

Зауважено, що апеляційні механізми є фундаментом легітимності міжнародного кримінального судочинства, еволюціонуючи від ad hoc до постійних інституцій. Їх удосконалення є ключем до глобального верховенства права та захисту людства від атроцитетів.

Для України рекомендується інтеграція принципів апеляції МКС до національного законодавства задля ефективного розслідування міжнародних злочинів.

Ключові слова: апеляційні механізми, МКС, трибунали ad hoc, справедливе судочинство, міжнародне кримінальне право.

Stanko A.P. Appellate mechanisms of ad hoc Tribunals and the ICC: a comparative analysis.

The article is devoted to a comparative analysis of appellate mechanisms in ad hoc tribunals (the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda) and the International Criminal Court.

It examines the evolution of appellate proceedings, grounds for appeal, scope of review (de novo in ad hoc tribunals versus limited review of errors in the ICC), procedural features, and their impact on the effectiveness of international criminal justice. Particular attention is paid to the role of appeal in ensuring fair trial, the presumption of innocence, and complementarity.

The relevance of the topic is emphasised in the context of contemporary conflicts, particularly the ICC investigations into crimes associated with the aggression of the Russian Federation against Ukraine. The practice of key cases (Tadić, Akayesu, Lubanga, Bemba, Al-Senussi, Katanga, Ngudjolo Chui) is analysed, illustrating common features (independence of chambers, right to appeal) and differences in mechanisms. The experience of ad hoc tribunals significantly influenced the formation of the Rome Statute norms, contributing to the unification of jurisprudence and overcoming impunity.

The comparative analysis indicates the evolutionary development of appellate proceedings: from reactive and broad mechanisms of temporary tribunals focused on specific conflicts to limited but more effective and universal procedures of a permanent court. The experience of ad hoc tribunals

substantially shaped the Rome Statute norms, particularly regarding standards of fair trial, protection of the rights of the accused and victims, and unification of jurisprudence.

For Ukraine, integration of ICC appellate principles into national legislation is recommended to ensure effective investigation of international crimes.

Key words: appellate mechanisms, ICC, ad hoc tribunals, fair trial, complementarity, international criminal law.

Постановка проблеми. Апеляційні механізми є ключовим елементом забезпечення права на справедливий суд у міжнародному кримінальному судочинстві, дозволяючи оскаржувати рішення та виправляти можливі помилки. Незважаючи на еволюцію від тимчасових трибуналів ad hoc (Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії – МТКЮ та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди – МТКР) до постійного Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), регулювання апеляційного провадження зберігає певні відмінності. Проблема полягає в різниці підстав оскарження, обсязі перегляду (de novo в ad hoc трибуналах versus обмежений перегляд помилок у МКС), процедурних особливостях та впливі на ефективність правосуддя. Це вимагає глибокого порівняльного аналізу апеляційних механізмів для виявлення сильних і слабких сторін, еволюції процесуальних гарантій та можливостей удосконалення механізмів оскарження в міжнародному кримінальному процесі.

Дослідження теми апеляційних механізмів у міжнародному кримінальному судочинстві є надзвичайно актуальним через зростання ролі МКС у розслідуванні найтяжчих злочинів, зокрема в контексті сучасних збройних конфліктів. Це має особливе значення для України, де МКС активно розслідує воєнні злочини, злочини проти людяності та інші порушення, пов'язані з агресією Російської Федерації. Аналіз цієї теми сприяє розробці рекомендацій щодо гармонізації процесуальних стандартів, посилення гарантій справедливості та ефективності оскарження. Дослідження дозволить краще зрозуміти еволюцію апеляційного провадження від трибуналів ad hoc до МКС, порівняти підстави, процедури та наслідки оскарження, а також оцінити їх вплив на боротьбу з безкарністю.

Метою статті є порівняльний аналіз апеляційних механізмів трибуналів ad hoc та Міжнародного кримінального суду, визначення їх спільних рис, відмінностей та ролі в забезпеченні справедливого міжнародного кримінального судочинства.

Стан опрацювання проблематики. У своїх працях питання апеляційного провадження, процесуальних механізмів міжнародного кримінального судочинства, діяльності трибуналів ad hoc та МКС досліджували: Зелінська Н.А. [1], Андрейченко С.С. [2], Дрьоміна-Волок Н.В. [1], Коваль Д.О. [1], Наливайко Л.Р.[3], Степаненко К.В.[3], Гутник В.В.[4], Славко А.С. [5], Короткий Т.Р. [6] та ін. Ці дослідники працюють у галузях міжнародного кримінального права, кримінального процесу, юрисдикції та процедур МКС і трибуналів ad hoc, а також вивчають проблеми комплементарності, оскарження рішень та імплементації норм Римського статуту в національні системи.

Виклад основного матеріалу. В.В. Гутник зауважує, що сучасний етап розвитку міжнародного кримінального правосуддя асоціюється з постійно діючим Міжнародним кримінальним судом. На відміну від попередніх міжнародних кримінальних трибуналів, МКС є постійно діючим органом, який уповноважений здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найбільш серйозні злочини, які викликають стурбованість міжнародної спільноти [4, с. 252].

Апеляційне провадження становить одну з ключових процесуальних гарантій у міжнародному кримінальному судочинстві, забезпечуючи реалізацію права на оскарження судових рішень, виправлення помилок та підвищення довіри до правосуддя [7]. Воно є невід'ємним елементом справедливого суду, закріпленим у міжнародних стандартах прав людини, зокрема в статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [8]. А.С. Славко з приводу справедливого розгляду справи зазначає, що МКС забезпечує справедливе судочинство через принцип справедливої кримінальної відповідальності, який включає «ne bis in idem» (ст. 20 Римського статуту) та індивідуалізацію відповідальності (ст. 25), виключаючи повторне притягнення за одне діяння та фокусуючись на фізичних особах, включаючи командирів (ст. 28) [5, с. 90].

Цей принцип гарантує баланс між національними та міжнародними юрисдикціями, де МКС діє субсидіарно, якщо національне провадження фіктивне або неупереджене, як у справі Абдулли аль-Сенуссі (Лівія, ICC-01/11), де справу визнали неприйнятною через національне розслідування [9]. Таким чином, справедливе судочинство реалізується через уникнення дублювання процесів та забезпечення незалежності, що відповідає нормам міжнародного права.

Справдливе судочинство тісно пов'язане з принципом справедливої відповідальності, оскільки воно вимагає обґрунтованості (nullum crimen sine lege, ст. 22-23) та mens rea (ст. 30), виключаючи аналогію та зворотну силу, з обов'язковим з'ясуванням осудності. У практиці МКС це проявляється в індивідуальній відповідальності командирів за злочини підлеглих, як у справі Джермайна Катан-

ги (Конго, ICC-01/04-01/07), де засудження базувалося на ст. 25 (3) (d) за злочини проти людяності та воєнні злочини [10]. Такий підхід сприяє балансу між ефективністю правосуддя та захистом прав обвинувачених, запобігаючи безкарності.

Презумпція невинуватості як елемент справедливого судочинства інтегрується в принцип справедливої відповідальності, покладаючи тягар доказування «поза розумним сумнівом» на прокурора. Це ілюструє справа Матьє Нгуджоло Чуї (Конго, ICC-01/04-02/12), де виправдання відбулося через недостатність доказів, підкреслюючи, що справедливе судочинство не допускає засудження без повної впевненості [11]. У підсумку, ці принципи формують основу для глобального верховенства права, сприяючи ратифікації Римського статуту в країнах як Україна.

У трибуналах *ad hoc* – МТКЮ та МТКР – апеляційний механізм регулювався статтями 25 Статуту МТКЮ та 24 Статуту МТКР відповідно [12]; [13]. Ці положення передбачали широкий обсяг апеляційного перегляду, включно з можливістю повного перегляду фактичних обставин справи (*de novo*) у разі виявлення помилки у встановленні фактів чи застосуванні права, яка суттєво вплинула на рішення [14, р. 112]. Апеляційна палата мала повноваження не лише скасувати або змінити вирок, але й провести новий розгляд доказів, якщо вважала це необхідним. Така гібридна модель поєднувала елементи змагальної та інквізиційної систем, що дозволяло ефективно виправляти помилки першої інстанції [1, с. 154].

Л.Р. Наливайко та К.В. Степаненко підкреслюють, що засуджені особи мають право подати апеляцію до апеляційної камери в межах діяльності МТКЮ. Окрім того, вирок може бути оскаржений прокурором. Рішення апеляційної камери остаточне й оскарженню не підлягає. Виконання покарання здійснюється на території держави, яка визначається самим трибуналом при винесенні вироку [3, с. 122]. Що ж стосується діяльності МТКР науковці підкреслюють: «Рішення трибуналу приймалися більшістю голосів суддів та виголошувалися публічно (ст. 22 Статуту). Покарання, що призначалися трибуналом, обмежувалися тюремним ув'язненням (ст. 23 Статуту). Перегляд рішень судової камери в апеляційному порядку здійснювався або за ініціативою засудженої особи, або за поданням обвинувача» [3, с. 124].

Класичним прикладом застосування широкого апеляційного перегляду є справа *Prosecutor v. Duško Tadić* (IT-94-1-A), де апеляційна палата МТКЮ вперше визнала юрисдикцію трибуналу над серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права в міжнародних збройних конфліктах, суттєво розширивши межі відповідальності [15]. Аналогічно, у справі *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu* (ICTR-96-4-A) апеляційна палата МТКР підтвердила та уточнила елементи складу злочину геноциду, зокрема визнала зґвалтування актом геноциду за наявності спеціального наміру [16].

На відміну від трибуналів *ad hoc*, апеляційне провадження в МКС має обмежений характер і детально регламентується ст.ст. 81-83 Римського статуту [7]. Оскарження можливе виключно за наявності помилки права, помилки факту або процесуальної помилки, яка суттєво вплинула на рішення чи вирок. Апеляційна палата не проводить повного перегляду справи *de novo*, а обмежується перевіркою правильності застосування права та оцінки доказів у межах, встановлених палатою попереднього провадження або судовою палатою [8]. Такий підхід спрямований на підвищення ефективності процесу та скорочення його тривалості, що є однією з основних відмінностей від механізмів тимчасових трибуналів.

Практика МКС ілюструє застосування принципу обмеженого перегляду. У справі *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo* апеляційна палата підтвердила засудження за вербування та використання дітей-солдатів, відхиливши більшість апеляційних аргументів захисту щодо помилок у оцінці доказів, оскільки вони не мали суттєвого впливу на вирок [17]. У справі *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo* апеляційна палата скасувала вирок через процесуальні порушення, зокрема неналежне застосування доктрини командної відповідальності, що стало важливим прецедентом обмеженого, але ефективного втручання апеляційної інстанції [18].

Спільними рисами апеляційних механізмів трибуналів *ad hoc* та МКС є гарантії незалежності апеляційних палат, єдиний склад палати для всіх апеляцій у справі, право сторін на подання апеляції протягом 30 днів, а також можливість перегляду вироку в інтересах закону (*revision*) за нововиявленими фактами [7]. Водночас ключові відмінності полягають у ширшому обсязі повноважень апеляційних палат *ad hoc* трибуналів, їхній політичній залежності від Ради Безпеки ООН та більшій процедурній гнучкості порівняно з жорстко регламентованим і комплементарним характером апеляції в МКС [1, с. 156].

В.В. Гутник визначає ще один суттєвий недолік в діяльності МКС є надмірна тривалість провадження [19, р. 111]. І науковець пропонує вирішення цієї проблеми шляхом збільшення фінансування та набором додаткового персоналу, так як з огляду кількості проваджень у МКС, поточного бюджету МКС та його людських ресурсів явно не достатньо для ефективної та швидкої боротьби з безкарністю за вчинені міжнародні злочини [4, с. 256].

Порівняльний аналіз свідчить про еволюційний розвиток апеляційного провадження: від реактивних і широких механізмів тимчасових трибуналів, орієнтованих на конкретні конфлікти, до обмежених, але більш ефективних і універсальних процедур постійного суду. Досвід ad hoc трибуналів суттєво вплинув на формування норм Римського статуту, зокрема в частині стандартів справедливого суду, захисту прав обвинувачених і жертв та уніфікації юриспруденції.

Як влучно підкреслює С.С. Андрейченко щодо значення МКС: МКС забезпечує рівновагу між наднаціональною юрисдикцією та суверенним правом держав самостійно переслідувати своїх громадян без зовнішнього втручання [2, с. 6]. Юрисдикція МКС має субсидіарний (додатковий) характер щодо систем кримінальної юстиції держав-учасниць Римського статуту.

Таким чином, апеляційні механізми відіграють вирішальну роль у забезпеченні балансу між ефективністю міжнародного кримінального правосуддя та процесуальними гарантіями, сприяючи подоланню безкарності за найтяжчі міжнародні злочини.

Висновки. Проведене дослідження апеляційних механізмів у міжнародному кримінальному судочинстві через призму порівняльного аналізу трибуналів ad hoc та МКС дозволяє сформулювати комплексні узагальнення теоретичного, практичного та методологічного характеру. Ці висновки базуються на системному аналізі нормативних джерел (статутів трибуналів, Римського статуту МКС, правил процедури та доказування), судової практики (прецедентів апеляційних палат) та доктринальних позицій, з урахуванням еволюції міжнародного кримінального права від тимчасових до постійних інституцій.

Апеляційне провадження в трибуналах ad hoc (статті 25 Статуту МТКЮ та 24 Статуту МТКР) характеризується ширшим обсягом перегляду, включаючи фактичні аспекти (de novo в окремих випадках), що відображає гібридну модель з елементами інквізиційної системи. Навпаки, в МКС (статті 81-83 Римського статуту) апеляція обмежується помилками права, факту чи процедури, що суттєво вплинули на рішення, акцентуючи змагальність і ефективність. Порівняльний аналіз виявив спільні риси: презумпцію невинуватості, незалежність апеляційних палат та право на оскарження, закріплені в міжнародних стандартах прав людини (ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права). Водночас відмінності в підставах оскарження (ширші в ad hoc трибуналах) та процедурі (інтерлокуторні апеляції в МКС) ілюструють еволюцію від реактивних механізмів до комплементарної юрисдикції, де апеляція слугує інструментом уніфікації юриспруденції та запобігання помилкам.

Для вдосконалення апеляційних механізмів міжнародного кримінального судочинства доцільно запропонувати низку рекомендацій. З метою підвищення універсальності МКС необхідно здійснити реформи апеляційного провадження, зокрема впровадити можливість проміжних апеляцій щодо фактичних питань. Оптимізація процедур може бути досягнута завдяки використанню цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту для аналізу доказової бази. Крім того, слід розширити права жертв на участь в апеляційному провадженні відповідно до положень статті 68 Римського статуту. Перспективним напрямом є розробка та впровадження гібридних моделей судових органів для розв'язання регіональних конфліктів.

Щодо України рекомендується інтегрувати принципи апеляційного оскарження МКС до норм Кримінального процесуального кодексу України, що сприятиме ефективному розслідуванню та судовому розгляду злочинів агресії, воєнних злочинів і злочинів проти людяності на національному рівні з урахуванням стандартів міжнародного кримінального правосуддя.

Отже, апеляційні механізми є фундаментом легітимності міжнародного кримінального судочинства, еволюціонуючи від ad hoc до постійних інституцій. Їх удосконалення є ключем до глобального верховенства права та захисту людства від атроцитетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зелінська Н.А., Андрейченко С.С., Дрьоміна-Волок Н.В., Коваль Д.О. Теорія та практика міжнародного кримінального права: підручник / за ред. Н.А. Зелінської. Одеса: Фенікс, 2017. 582 с. URL: <https://surl.li/mmdndm> (дата звернення: 05.01.2026).
2. Андрейченко С.С. Принципи міжнародного кримінального права. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 32. С. 4–7. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v32/3.pdf> (дата звернення: 05.01.2026).
3. Наливайко Л.П., Степаненко К.В. Міжнародне судочинство: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2022. 304 с. URL: <https://surl.li/mfvwue> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Гутник В.В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 81. С. 251–257. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.37>.
5. Славко А.С. Принципи міжнародного кримінального права в діяльності міжнародного кримінального суду. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 88–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuabs_2014_2_22 (дата звернення: 05.01.2026).

6. Короткий Т., Неділько Б. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. *Юридична газета*. 26 серпня 2020. № 16 (722). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-mizhnarodniy-kriminalniy-sud-dvadcyat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html> (дата звернення: 05.01.2026).
7. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
8. Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court, 2013. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Prosecutor v. Abdullah Al-Senussi. Decision on the admissibility of the case against Abdullah Al-Senussi. ICC-01/11-01/11. 11 October 2013. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/11-01/11-466-red> (дата звернення: 06.01.2026).
10. Prosecutor v. Germain Katanga. Jugement rendu en application de l'article 74 du Statut. ICC-01/04-01/07. 7 March 2014. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/04-01/07-3436-teng> (дата звернення: 06.01.2026).
11. Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui. Judgment pursuant to article 74 of the Statute. ICC-01/04-02/12. 18 December 2012. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/04-02/12-3-teng> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (adopted by Security Council Resolution 827 (1993)). URL: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (дата звернення: 06.01.2026).
13. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda (adopted by Security Council Resolution 955 (1994)). URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_ef.pdf (дата звернення: 06.01.2026).
14. Cassese A. International Criminal Law. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013. 414 p. URL: <https://dokumen.pub/casseses-international-criminal-law-third-edition-9780199694921-0199694923.html> (дата звернення: 06.01.2026).
15. Prosecutor v. Duško Tadić. Appeal Judgement. IT-94-1-A. 15 July 1999. URL: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
16. Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu. Appeal Judgement. ICTR-96-4-A. 1 June 2001. URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/ictr/2001/en/38868> (дата звернення: 06.01.2026).
17. Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo. Judgment on the appeals against conviction and sentencing. ICC-01/04-01/06-3121-Red. 1 December 2014. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/04-01/06-3121-red> (дата звернення: 06.01.2026).
18. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo. Judgment on the appeal against conviction. ICC-01/05-01/08-3636-Red. 8 June 2018. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/05-01/08-3636-red> (дата звернення: 06.01.2026).
19. Gutnyk V. The Development of International Criminal Justice: Expectations and Reality. *Teisé*. 2023. Vol. 126 (May). P. 101–115. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2023.126.7>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 7.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026